

«Η Θρησκευτική Παράδοση των Παραολυμπίων Οικισμών» κ. Λάζαρης Κώστας

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΟΛΥΜΠΙΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ

Ένας από τους παράγοντες που συναποτελούν την ταυτότητα ενός λαού είναι και η παράδοση.

Η θρησκευτική παράδοση, στην περίπτωση των δυτικών παραολυμπίων οικισμών, δηλ. της σημερινής επαρχίας Ελασσόνας που παλαιότερα ονομαζόταν Περραιβία, έχει τα δικά της χαρακτηριστικά, όπως διαμορφώθηκαν στο διάβα των αιώνων.

Γιατί η θρησκευτική παράδοση δεν είναι μια αφηρημένη έννοια ή απρόσωπη διαδικασία.

Είναι η θρησκευτική πίστη, όπως γεννήθηκε και ρίζωσε στις ψυχές των ανθρώπων στη διαχρονική αναζήτησή τους προκειμένου να βρουν απάντηση στα αιώνια και πανανθρώπινα μεταφυσικά ερωτήματα: από πού, γιατί και πού.

Διαμορφώθηκε δε σε συγκεκριμένο χρόνο και χώρο από ανθρώπους και εκφράζεται με τις εκδηλώσεις τους, τους θεσμούς, τις ιδέες, τις αντιλήψεις περί του θείου, τις λατρευτικές τελετές, τους ναούς, την τέχνη.

Κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση της θρησκείας, των σχετικών μύθων και της θρησκευτικής παράδοσης στους παραολυμπίους οικισμούς και γενικότερα στην επαρχία μας κατά την προχριστιανική εποχή έπαιξε ασφαλώς η γεωγραφική θέση και το φυσικό περιβάλλον, κυριώτατα δε ο Όλυμπος.

Ο Όλυμπος, βουνό πανύψηλο και μεγαλοπρεπές, ορατός από κάθε σημείο της Ελασσόνας, αλλά και από κάθε σπιθαμή γης της αρχαίας Περραιβίας, ασκούσε γοητεία και προκαλούσε δέος στους ανθρώπους με τις άγριες χαράδρες και τον επιβλητικό όγκο του.

Στις κορυφές του φαντάστηκαν την κατοικία των θεών του οι πρόγονοί μας κι έγινε από τότε ο Όλυμπος βουνό σύμβολο της ιδεολογίας του Δωδεκαθέου.

Πολύ σωστά υποστηρίζει ο ιστορικός και βαλκανιολόγος Αχ. Λαζάρου ότι ο Όλυμπος είναι η θρησκευτική και εθνική κοιτίδα του ελληνισμού, αφού το θρησκευτικό οικοδόμημα που συγκροτήθηκε με βάση τις περί αυτόν σχετικές μυθικές δοξασίες συνετέλεσε μεταξύ των άλλων στη σφυρηλάτηση της εθνικής ενότητας των Ελλήνων.

Εδώ λοιπόν οι πρόγονοί μας δημιούργησαν οργανωμένες κοινωνίες, ίδρυσαν ονομαστές πόλεις και χωριά, τη Λευκή Ολοοσσόνα του Ομήρου, την Άζωρο, τη Δολίχη, το Πύθιο και την Κύφο, τις Χυρετίες, τη Μονδαία κ.ά., και ακολούθησαν την τύχη των άλλων Ελλήνων, καλλιέργησαν τη γη και ανήγειραν ιερά για να λατρεύουν τους θεούς τους υπό τη σκια-κυριολεκτικά-του Ολύμπου.

Ανθρωπομορφική ήταν η θρησκεία του Δωδεκαθέου. Ο Δίας, πατέρας θεών και ανθρώπων κάθεται στο θρόνο του, στην κορυφή του βουνού – στο Μύτικα, και εξαπολύει τους κεραυνούς του, το σύμβολο των καιρικών μεταβολών και το όργανο της θείας δίκης και τιμωρίας.

Στο παλάτι του και οι άλλοι θεοί, Ήρα, Αθηνά, Ποσειδώνας και λοιποί, ο καθένας με τις ιδιότητες που οι ίδιοι οι άνθρωποι τους απέδωσαν. Εκεί κοντά και το εργαστήριο του Ηφαίστου, στο Καζάνι, που από τον άνεμο στριφογυρίζουν τα σύννεφα και ανεβαίνουν προς τα πάνω.

Εκτός από το Δωδεκάθεο η θρησκεία των Περραιβίων ήταν γεμάτη – σύμφωνα με αρχαίες μαρτυρίες- από πλήθος θεογονικές και μυθολογικές παραδόσεις και από δευτερεύουσες θεότητες, όπως οι Μούσες που λατρεύονταν στα Λείβηθρα (περιοχή των Κανάλων).

Ξεχωριστά λατρευτικά κέντρα δημιούργησαν: για το Δία στην Άζωρο, το Μαντείο του Δωδωναίου Πελασγικού Διός των Περραιβίων, για τον Απόλλωνα στο Πύθιο, το ιερό Μαντείο του Πυθίου Απόλλωνα, για την Θέμιδα ιερό στην

Μονδαία (Παλαιόκαστρο), ενώ για τον Ασκληπιό υπήρχε ιερό (Ασκληπιείο) στην Ακρόπολη των Χυρετιών (Δομενίκου) και στο λόφο της Ολυμπιώτισσας στην Ελασσόνα.

Σ' αυτά τιμούσαν ιδιαίτερα και με κάθε επισημότητα τους θεούς, τους προσέφεραν θυσίες και ζητούσαν ανταπόδοση και προστασία.

Σύμφωνα με τη γνώμη των ιστορικών ο Ποσειδώνας λατρευόταν με εντελώς ξεχωριστό τρόπο.

Οι Περραιβοί, όπως και όλοι οι Θεσσαλοί, πίστευαν ότι ο θεός αυτός στάθηκε ο μεγαλύτερος ευεργέτης τους, καθώς με την τριάινά του απέσυρε τα νερά από το έδαφος της πατρίδας τους και τους χάρισε την καρποφόρα γη και τα πλούσια λιβάδια. Για το λόγο αυτό τον ονόμαζαν «Πετραίο Ποσειδώνα». Πίστευαν ακόμη ότι ο ίδιος ο θεός τους χάρισε εξαιρετικής ράτσας άλογα και τους ονομαστούς ταύρους που είχαν σημαντική θέση στην οικονομική, κοινωνική και στρατιωτική ζωή της χώρας. Γι' αυτό και καθιέρωσαν μεγαλόπρεπες αθλητικές εκδηλώσεις προς τιμήν του «Ταύρειου Ποσειδώνα», τα Ποσειδώνια Ταύρεια ή Ταυροκαθάψια.

Η ξεχωριστή αυτή τιμή και λατρεία του Ποσειδώνα φαίνεται καθαρά στα Περραιβικά νομίσματα. Σε νομίσματα της «Ολοοσώνος» απεικονίζονται ακόμη ο Δίας, η Ήρα και η Αθηνά.

Από πολύ νωρίς μπήκε, επίσης, στη λατρεία των Περραιβών και ο «Καρπαίος Διόνυσος». Το θεό αυτό της καρποφορίας της γης, τον προστάτη των αμπελιών και του γλεντιού φαίνεται ότι τον τίμησαν υπερβαλλόντως, αν κρίνουμε από τους τρόπους και τις συνήθειες των Περραιβών. Ο Θεόπομπος τους χαρακτήρισε «ακόλαστους», ο Αθήναιος «ευτραπέζιους» (=καλοφαγάδες) και ο Λουκιανός «εξαίρετους χορευτές».

Σύμφωνα με τον Γρηγόρη Βέλκο, απομεινάρια από τις παλιές εκείνες Διονυσιακές γιορτές, με τις παννύχιες ευωχίες, τους χορούς και τα ξεφαντώματα ίσως να είναι και τα ποικίλα και γραφικά έθιμα της επαρχίας μας με τα «μπαμπαλιούργια» και τα «ροκατσάρια», στα οποία χρησιμοποιούνται για το μασκάρεμα δέρματα ζώων, προσωπίδες, κουδούνες...

Ιδιαίτερο στοιχείο στη γεμάτη προλήψεις και δεισιδαιμονίες κοινωνική ζωή των Περραιβών ήταν και η μαγεία και μαγγανία, πράγμα που εντυπωσίασε τους Ρωμαίους συγγραφείς, οι οποίοι μιλούν με λεπτομέρειες για τις μαγικές τελετές.

Όσο πλησιάζομε προς το τέλος της π.Χ. αρχαιότητας τόσο περισσότερο αμφισβητείται από Έλληνες φιλοσόφους και ποιητές η αλήθεια της Αρχαίας θρησκείας, που δεν τους ικανοποιεί πλέον εσωτερικά.

Ήδη η ανθρωπότητα –εκτός από τις προρρήσεις των Ισραηλιτών Προφητών- με το σπερματικό λόγο είχε αρχίσει να ετοιμάζεται για κάτι καινούριο, για την έλευση του Μεσσία.

Και οι Περραιβοί συνειδητοποίησαν ότι τα ανθρώπινα πάθη και οι αδυναμίες δεν μπορεί να είναι γνωρίσματα του «θείου». Απογοητευμένοι καθώς ήταν από το άδικο, σάπιο και διεφθαρμένο παλιό ρωμαϊκό καθεστώς, είχαν κάθε λόγο να εγκαταλείψουν την παγανιστική θρησκεία της πλάνης.

Συγκλονίστηκαν από τον επαναστατικό και συνάμα γλυκό λόγο του Ευαγγελίου του Χριστού και ενωρίς ασπάστηκαν τη θρησκεία της αγάπης.

Ο πρώτος σπόρος της χριστιανικής διδασκαλίας έπεσε στην Ελασσόνα τον 1ο μ.Χ. αιώνα πιθανόν από τον Απόστολο Παύλο. Εκείνος που αναμφίβολα δίδαξε συστηματικά και δημιούργησε την πρώτη χριστιανική εκκλησία στην περιοχή ήταν ο Απόστολος Ανδρέας ο Πρωτόκλητος, ο οποίος, σύμφωνα με τις πράξεις των Αποστόλων διελθών τε την Θεσσαλίαν και Ελλάδα και τους εν αυταίς ταις πόλεσιν το της οικονομίας Χριστού του Θεού μυστήριον εκθέμενος αυτόθεν μέτεισιν προς την Αχαΐαν».

Το γεγονός της παρουσίας του Απ. Ανδρέα στην Ελασσόνα επιβεβαιώνει μια σπουδαία ανακάλυψη που έγινε πριν 40 χρόνια. Συγκεκριμένα το 1972 ανακαλύφθηκε στη συνοικία Βαρόσι, δίπλα από το ναό της Παναγίας, ένα ενεπίγραφο ψηφιδωτό δαπέδου, το οποίο σύμφωνα με τους αρχαιολόγους ανήκει σε πρωτοχριστιανική Βασιλική του 4ου αιώνα και φέρει την επιγραφή «Άγιε Ανδρέα μνήσθητι της δούλης σου Μαρίας». Αυτό μαρτυρεί ότι αναμφισβήτητα πού ενωρίς οι Περραιβοί συγκρότησαν τοπική χριστιανική εκκλησία και στο ναό που έκτισαν για τη λατρεία του αποκεκαλυμμένου θεού τιμούσαν και τον ιδρυτή της εκκλησίας τους Άγιο Ανδρέα.

Αδιάψευστη μαρτυρία του γεγονότος ότι οι κάτοικοι της περιοχής δέχτηκαν με λαχτάρα τη θεία διδασκαλία της αγάπης και της ισότητας αποτελούν οι εκατοντάδες αθρόες απελευθερώσεις δούλων, που βρέθηκαν σε επιγραφές του 2ου και 3ου μ.Χ. αιώνα σε όλη την επαρχία Ελασσόνας (Σπύρου Μπούμπα, Περραιβία). Η ολοκληρωτική επικράτηση του Χριστιανισμού έγινε και εδώ μετά την παύση των διωγμών, με το διάταγμα των Μεδιολάνων και την ανάρρηση στον αυτοκρατορικό θρόνο της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας του Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Στην ψυχή του λαού τώρα έχει περάσει το οριστικό τέλος της ειδωλολατρίας, παρά τις όποιες όψιμες προσπάθειες για αναβίωσή της.

Από τότε οικοδομούνται ελεύθερα καινούριοι ναοί για να λατρεύεται ο αληθινός, ο Τριαδικός θεός. Οι ναοί αυτοί χτίζονται πολύ κοντά στους παλιούς ή, σε μερικές περιπτώσεις, πάνω στους ειδωλολατρικούς που κατεδαφίζονται, όπως ο αρχαίος ναός του Ασκληπιού στο Δομένικο, στη θέση του οποίου χτίστηκε ο ναός του Αγ. Γεωργίου, ο αρχαιότερος μητροπολιτικός ναός της επαρχίας.

Κυριαρχούν οι ναοί οι αφιερωμένοι στην Αγία Τριάδα: Αγία Τριάδα Σπαρμού Ολύμπου, Αγία Τριάδα Σκαμνιάς στους πρόποδες επίσης του Ολύμπου, Αγία Τριάδα Λιβαδίου Ολύμπου, Αγία Τριάδα Φλαμπούρου, Αγία Τριάδα Γιαννωτών, Βαλανίδας, Γεράνειας. Η επιλογή της ονομασίας δεν είναι τυχαία βεβαίως, αλλά ενέχει ιδιαίτερο συμβολισμό.

Άλλοι τόποι λατρείας και ναοί είναι αφιερωμένοι στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος, όπως στη Δολίχη, στο λόφο της Ελασσόνας (σημερινή Ολυμπιώτισσα), στη Μονή Παλαιοκαρυάς, άλλοι στην Παναγία (Μονή Κανάλων, παλαιά Μονή Καρυάς, Παναγία Ολυμπιώτισσα) και άλλοι μεταγενέστεροι σε άλλους Αγίους, μάρτυρες και οσίους.

Οι περισσότεροι ναοί ανηγέρθησαν στις πλούσιες κωμοπόλεις: Δομένικο, Τσαριτσάνη και Λιβιάδι.

Εκκλησιαστικά η περιοχή απετέλεσε ξεχωριστή επισκοπική περιφέρεια.

- Στη σημερινή περιοχή Δολίχης-Λιβαδίου-Πυθίου-Στενών Πέτρας συναντούμε ήδη από τον 4ο αιώνα την «Επισκοπή Δολίχης Περραιβίας» και αργότερα (5ο αιώνα) την «Επισκοπή Δωδώνης»
- Τον 9ο αιώνα (879) αναφέρεται η «Επισκοπή Λευκής», που κάλυπτε την περιοχή Ελασσόνας και Δομένικου
- Από τον 11ο αιώνα η επισκοπή αυτή έχει χάσει το παλιό όνομά της και παρουσιάζεται με το όνομα επισκοπή ή αρχιεπισκοπή «Δομένικου» ή «Δομένικου και Ελασσώνος», μέχρι το 1814, οπότε προήχθη σε μητρόπολη με την ίδια ονομασία.

Από το 1928 με το συνοδικό τόμο του Πατριαρχείου ανήκει στις μητροπόλεις των Νέων Χωρών που παραχωρήθηκαν «άχρι καιρού» στην αυτοκέφαλη Ελλαδική Εκκλησία. Τον επισκοπικό της θρόνο λάμπρυναν αρκετές σημαντικές προσωπικότητες, μεταξύ αυτών ο Άγιος Βησσαρίων, μετέπειτα αρχιεπίσκοπος Λαρίσης, και ο Άγιος Αρσένιος, τον οποίο τιμά ιδιαιτέρως η πόλη μας με περικαλλή ναό, όπου φυλάσσονται και τα λείψανά του.

Από το 1420 που η επαρχία υποδουλώθηκε στους Τούρκους η Ελασσόνα έγινε τουρκόπολη και χτίστηκαν τζαμιά για τους επήλυδες Μωαμεθανούς κατακτητές.

Ο χριστιανικός λαός συσπειρώνεται τότε γύρω από την Εκκλησία. Κοντά της βρίσκει καταφύγιο και παρηγοριά, αλλά και τα εφόδια και τη δύναμη να αντιμετωπίσει τις πιέσεις που δέχεται για να αλλαξοπιστήσει.

Σημαντικό ρόλο για τη διατήρηση της θρησκευτικής και εθνικής ταυτότητας, αλλά ακόμη και τη φυσική ύπαρξη των Ελασσονιτών –της πόλης και των οικισμών- έπαιξαν τα μοναστήρια. Αρκετοί εμπνευσμένοι και δυναμικοί ηγούμενοι διαχειρίστηκαν με τον καλύτερο τρόπο τη μεγάλη μοναστηριακή περιουσία και στήριξαν ηθικά, πνευματικά και υλικά τους φτωχούς εξαθλιωμένους και αμόρφωτους ραγιάδες.

Από τα 12 μοναστήρια που ιδρύθηκαν και λειτούργησαν ή λειτουργούν στην περιοχή θα αναφερθούμε σ' αυτά που η δράση τους τα έκανε ονομαστά και πέρα από τον περραιβικό χώρο.

Το αρχαιότερο μοναστικό καθίδρυμα με το οποίο συνδέθηκε στενά η ιστορία της Ελασσόνας και όλων των παραολύμπιων οικισμών είναι το Σταυροπηγιακό μοναστήρι της Παναγίας της Ολυμπιώτισσας, αφιερωμένο αρχικά στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος Χριστού.

Ιστορικά και αρχαιολογικά δεδομένα ανάγουν το Καθολικό της Μονής στα τέλη του 13ου αιώνα, επί αυτοκράτορος Ανδρονίκου Β' Παλαιολόγου. Ο ναός ο ίδιος είναι ένα αρχιτεκτονικό στολίδι με λεπτοκαμωμένο τρούλο, πλούσιο κεραμοπλαστικό διάκοσμο και πλινθοπερίκτιστη τοιχοδομία που αντιπροσωπεύει την εποχή της ακμής της τέχνης των Παλαιολόγων. Ο εξαιρετος αγιογραφικός διάκοσμος είναι της σχολής του μεγάλου αγιογράφου Πανσέληνου, ενώ μεσοβίτης καλλιτέχνης δημιούργησε τα ξυλόγλυπτα τέμπλο-θρόνο, προσκυνητάρια κλπ.

Ιερό παλλάδιο της Μονής είναι η εικόνα της Παναγίας η οποία σύμφωνα με την παράδοση μεταφέρθηκε κατά τρόπο θαυματουργικό από παλιό μοναστήρι της Καρυάς Ολύμπου και έκτοτε η Μονή της Ελασσόνας ονομάστηκε Ολυμπιώτισσα.

Το έργο όμως το οποίο συνετέλεσε στο να αυξηθεί το κύρος της Μονής και να την ευλαβούνται περισσότερο οι Ελασσονίτες ήταν η φιλανθρωπική δράση των μοναχών (Διονυσίου Ιατρού, Ανθίμου). Το όνομα το οποίο συνεδέθη περισσότερο με το φιλανθρωπικό αυτό έργο είναι του Άνθιμου Ολυμπιώτη. Συγκεκριμένα το 1780, οπότε ανέλαβε την ηγουμενία ο Άνθιμος, ήταν έτος σκληρός για τους κατοίκους της Ελασσόνας και γενικά της Θεσσαλίας. Αφορία, σιτοδεία και αφόρητος λιμός εμάστιζαν Τούρκους και Έλληνες. Τα τρόφιμα έλειψαν παντελώς και τα ελάχιστα που υπήρχαν ήταν απρόσιτα. Ο φιλάνθρωπος ηγούμενος, όπως πληροφορούμαστε, από κώδικα της Μονής «περιέθαψε τους πένητας της Ελασσώνας, Τούρκους και Χριστιανούς αδιακρίτως. Διέθετε καθ' όλην την διάρκεια του λιμού καθημερινώς. 50 οκάδες σίτου και επί πλέον συνολικά 800 γιδοπρόβατα και 80 βοοειδή. Τέλος εξεποιήθησαν παλαιά σκεύη και κανδήλια διά τας επισιτιστικές ανάγκας των Ελασσονιτών». Ο ίδιος ο Άνθιμος σημειώνει: «εφυλάχθημεν άπας ο λαός από την πείναν, εξωτερικός και εσωτερικός, δηλαδή ευσεβής και ασεβής, και εμεγαλύνθη το όνομα της κυρίας ημών Θεοτόκου πανταχού, είς τε τους ομοπίστους και αλλοεθνείς».

Η Ι. Μονή Αναλήψεως του Σωτήρος Συκιάς, καθολικό κατάγραφο Αθωνικού τύπου, έργο του 1650, έγινε ονομαστή πέρα από τα όρια της επαρχίας, στη Θεσσαλία και στη Μακεδονία. Πλήθη πιστών συρρέουν για να προσκυνήσουν και να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη τους για πολλά θαύματα που έζησαν και κατέγραψε η παράδοση, για την πολυσιχιδή προσφορά της.

Από τη μεγάλη περιουσία της Μονής ζούσαν πολλοί κάτοικοι των γύρω χωριών στα δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς, χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι ο φούρνος που ήταν στη γωνία του μοναστηριακού συγκροτήματος έβγαζε καθημερινά ψωμί που μοιραζόταν στους φτωχούς περαστικούς εργάτες.

Εκεί, πολύ πιθανόν στο παρεκκλήσι του Αγιάσματος, λειτούργουσε σχολείο για τα παιδιά των γύρω χωριών, ενώ με τα χρήματα της Μονής λειτούργησαν σχολεία στη Συκιά, Βερδικούσα και Δομένικο.

Στην αδελφότητα της Μονής Αναλήψεως ανήκε ο μοναχός Ιωσήφ, μετέπειτα επίσκοπος Ρωγών, ο δεσπότης των ελεύθερων πολιορκημένων του Μεσολογγίου. Από τη δράση του είναι εμπνευσμένος ζωγραφικός πίνακας του μεγάλου καλλιτέχνη Βρυζάκη, αντίγραφο του οποίου φυλάσσεται στη μονή.

Υλική βοήθεια και προστασία προσέφερε το μοναστήρι και στους αγωνιστές του Μακεδονικού Αγώνα. Τέλος, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, τα περισσότερα από τα κτήματά του δόθηκαν για την αποκατάσταση των ακτημόνων Ποντίων προσφύγων. Γι' αυτό κι αυτοί σε κάθε ευκαιρία εκφράζουν την αιώνια ευγνωμοσύνη τους.

Η Μονή με την πιο συμβολική θέση είναι αυτή της Αγίας Τριάδας Σπαρμού, σε υψόμετρο 1000 μέτρων, στη νοτιοδυτική πλευρά του Ολύμπου, σε τόπο κατάφυτο και ευδουλλιακό. Με την επιλογή αυτής της θέσης οι κτίτορες θέλησαν να διδάξουν και να αποκαλύψουν τον αληθινό τριαδικό θεό, έναντι του μυθικού δωδεκαθέου που λατρευόταν μέχρι τότε στην περιοχή. Το σημερινό Καθολικό, ρυθμού Βασιλικής χωρίς τρούλο, ανακαινίσθη και ανιστορήθη το 1633, σύμφωνα με την κτιτορική επιγραφή.

Οι τοιχογραφίες διασώζονται σε καλή κατάσταση και ανήκουν στην Κρητική τέχνη. Της ίδιας εποχής είναι και το ξυλόγλυπτο τέμπλο, ενώ λίγο μεταγενέστερα είναι τα 4 παρεκκλήσι (Αγ.Χαραλάμπους, Τιμίου Προδρόμου, Αγίων Πάντων και Αγίας Ζώνης). Εκτός από την εθνική προσφορά με τη βοήθεια και περίθαλψη που παρείχε σε Έλληνες αγωνιστές και αρματολούς στα χρόνια της δουλείας, σημαντικότερη υπήρξε η πνευματική προσφορά και ηθική στήριξη στο λαό της περιοχής. Οι μορφωμένοι μοναχοί της συγκρότησαν στη Μονή πλούσια βιβλιοθήκη με έντυπα και χειρόγραφους κώδικες ποικίλου περιεχομένου. Διακρίθηκαν ιδιαίτερα οι λόγιοι ιερωμένοι και διδάσκαλοι: Γερμανός Κρητικός, γνώστης πολλών ξένων γλωσσών, έξοχος μουσικός και συγγραφέας, ο ονομαστός μαθηματικός, διδάσκαλος και συγγραφέας Ιωνάς Σπαρμιώτης, ο λόγιος Γερμανός Σπαρμιώτης κ.ά. που δίδαξαν και στη σχολή της Τσαριτσάνης.

Στην ίδια ζώνη ανήκει και το επίσης Σταυροπηγιακό μοναστήρι του Γενεσίου της Θεοτόκου Κανάλων Καρυάς, σ' ένα αλπικό τοπίο, κτισμένο κατά την παράδοση τον 11ο αιώνα. Οι περισσότερες σχετικές γραπτές μαρτυρίες είναι του 17ου αιώνα, οπότε είχαμε και τη μεγαλύτερή του ακμή.

Το αρχαιότερο κτίσμα του συγκροτήματος είναι το παρεκκλήσι του Αγίου Δημητρίου, στο οποίο σώζονται και οι ωραίες του αγιογραφίες.

Κοντά στο ορεινό Λιβάδι, σε υψόμετρο περίπου 1000 μ., στις πλαγιές του Τίταρου, ακριβώς απέναντι από τις κορφές του Ολύμπου ιδρύθηκε, πιθανόν το 17ο αιώνα, μια άλλη μονή της Αγίας Τριάδας. Η γειτνίασή της με την πατρίδα των μεγάλων αρματολών του Ολύμπου συνέδεσε το όνομά της με την εθνική δράση τους. Η μονή αυτή θεωρείται τόπος αφετηρίας της επαναστάσεως του Ολύμπου του 1822 και του 1878.

Μοναδικής πνευματικής αξίας σωζόμενα κειμήλια της Μονής είναι απότμημα από την κάρα του Αγίου Προκοπίου και λείψανα διαφόρων άλλων αγίων.

Τελευταία αναφορά θα κάνουμε στην πλούσια κωμόπολη του κάμπου, την ξακουστή Τσαριτσάνη, με την πλειάδα των εκκλησιών και παρεκκλησίων και τα μοναστήρια του Αγίου Αθανασίου και του Αγ. Δημητρίου στο Βαλέτσικο.

Ο πλούτος των κατοίκων την περίοδο της ακμής (18ος αιώνας) αντικατοπτρίζεται στον αγιογραφικό διάκοσμο με τις σπάνιες τοιχογραφίες, όπως του ναού του Αγίου Παντελεήμονα και του Αγίου Νικολάου (Ρίζα του Ιεσσαί με τους αρχαίους Έλληνες σοφούς και φιλοσόφους, «ο καιρός του χρόνου», ο ζωδιακός κύκλος), τα ξυλόγλυπτα και άλλα κειμήλια.

Θρησκευτικός και πνευματικός φάρος υπήρξε η Τσαριτσάνη κατά τον 18ο και 19ο αιώνα, με τα περίφημα σχολεία και τους ονομαστούς δασκάλους, με εξέχουσα φυσιογνωμία το Μεγάλο Διδάσκαλο του Γένους

Κωνσταντίνο Οικονόμο, τον οποίον τιμά με ιδιαίτερη λαμπρότητα η γενέτειρά του κάθε χρόνο την Κυριακή της Ορθοδοξίας για την πλούσια πολυσχιδή δράση του, τις αρετές, τις ευεργεσίες του, το πνευματικό και διδακτικό του έργο και τους αγώνες του για την Ορθοδοξία και το Έθνος.

Κυρίες και κύριοι,

Μέσα στους ενοριακούς ναούς, στα ερημοκκλήσια, που είναι διάσπαρτα στους παραολύμπιους οικισμούς, και στις Μονές που αναφέραμε, και όπου αλλού που για λόγους οικονομίας παραλείψαμε, καλλιεργήθηκε η ορθόδοξη πνευματικότητα από φωτεινούς κληρικούς και τον πιστό λαό, με τις ακολουθίες, την προσευχή, τα ιερά μυστήρια, τους εκκλησιαστικούς ύμνους, τα σύμβολα και την κατήχηση.

Σήμερα, πολλά αντικείμενα λατρείας που εξυπηρέτησαν το λαό και τους λειτουργούς της Εκκλησίας, πολύτιμα ιερά κειμήλια, σκεύη, βιβλία, χειρόγραφα μουσικά και λογοτεχνικά, κώδικες, πατερικά κείμενα και σπάνιες εικόνες, που αποτελούν κι αυτά μέρος της θρησκευτικής παραδόσεως –της καλλιτεχνικής θρησκευτικής παράδοσης-φυλάσσονται και εκτίθενται σε ειδικούς χώρους, στο κειμηλιαρχείο της Ολυμπιώτισσας, στο εκκλησιαστικό μουσείο της Μονής Σπαρμού, στη συλλογή της Αναλήψεως και αλλού, περιμένουν τους φιλόστορες και λάτρεις της παραδόσεως να θαυμάσουν και να απολαύσουν τη μαεστρία, το μεράκι, την καλαισθησία και την πίστη των δημιουργών του.

Η θρησκευτική παράδοση στο σύνολό της ψηλαφείται αλλά και βιούται στη λειτουργική ζωή στους ναούς και στις Μονές της επαρχίας μας, γιατί δεν είναι μόνο παρελθόν, αλλά και ζωντανό και φωτεινό παρόν. Εκεί καλούμαστε κι εμείς να ζήσουμε και να χαρούμε πνευματικές εμπειρίες.